

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

HARBIY JAMOADA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MOSLASHUV JARAYONIDA YOSHLAR RUHIYATINING O'ZIGA XOSLIKLARI

Bulturov Tolibjon Olimjanovich

Annotatsiya: Harbiy jamoada ijtimoiyspsixologik moslashuv jarayonida yoshlarning ruhiyati o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Harbiy muhitda yoshlar o'zlarining psixologik holatlari, ijtimoiy munosabatlari va stressga qarshi turish qobiliyatlari bilan bir qatorda, jamoaviy ruhiyat va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirishga ham e'tibor qaratishadi. Ushbu tadqiqotda yoshlarning harbiy jamoaga moslashuvi, ularning psixologik xususiyatlari va ijtimoiy interaktsiyalarini o'rganish orqali, harbiy xizmatda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur bo'lgan psixologik tayyorgarlik va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Harbiy jamoa, Ijtimoiy psixologiya, Yoshlar, Ruhiyat, Moslashuv jarayoni, Psixologik xususiyatlar, Stressga qarshi turish.

Kirish.

Muddatli harbiy xizmat yoshlar hayotidagi muhim bosqichlardan biri bo'lib, u shaxsni mutlaqo yangi ijtimoiy muhitga – harbiy jamoaga kiritadi. Bu jarayon yoshlardan nafaqat jismoniy va aqliy tayyorgarlikni, balki kuchli ijtimoiy-psixologik moslashuvni ham talab etadi. Ayniqsa, yoshlik davri o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo'lganligi sababli, ularning harbiy jamoaga moslashuvi alohida e'tiborga molik. Ushbu tahlilda muddatli harbiy xizmatchilar bo'lgan yoshlarning psixologik xususiyatlari, ularning harbiy jamoaga ijtimoiy-psixologik moslashuv jarayoniga ta'siri va bu jarayondagi o'ziga xosliklar atroflicha ko'rib chiqiladi.

Harbiy jamoa muhitining o'ziga xosligi

Harbiy jamoa fuqarolik hayotidan keskin farq qiladigan qator xususiyatlarga ega: Harbiy hayotda har qanday faoliyat aniq belgilangan qoidalar, buyruqlar va iyerarxik tuzilma asosida amalga oshiriladi. Shaxsiy erkinliklar cheklangan bo'ladi. Shaxsiy emas, balki jamoaviy manfaatlar ustun turadi. Har bir harbiy xizmatchining harakati butun jamoa taqdiriga ta'sir qilishi mumkin. Jismoniy va ruhiy yuklamalar yuqori bo'lib, doimiy tayyorgarlik, xavf-xatar va noaniqlik sharoitida yashashga to'g'ri keladi. Uy-joy, ovqatlanish, kundalik tartib, muloqot qoidalari butunlay o'zgaradi. Oiladan uzoqlik, tanish muhitning yo'qligi. Vatanparvarlik, burch, sharaf, jasorat kabi qadriyatlar tizimi ustuvor ahamiyatga ega. Bu xususiyatlar yosh harbiy xizmatchilarning shaxsiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatib, ularning moslashuv jarayonini murakkablashtiradi.

Yoshlar psixologiyasining o'ziga xos xususiyatlari

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Muddatli harbiy xizmatga chaqiriladigan yoshlar (odatda 18-27 yosh) o'ziga xos psixologik rivojlanish bosqichida bo'ladi: Bu davr shaxsning o'zlik identitetini faol qidirish, hayotiy maqsad va qadriyatlarni belgilash davridir. Ular o'z shaxsiyatlarini, imkoniyatlarini va jamiyatdagi o'rinlarini tushunishga intiladilar. Hissiyotlarning keskin o'zgarishi, impulsivlik, yuqori ta'sirlanuvchanlik yoshlikka xos. Ular stressli vaziyatlarda emotsional jihatdan tezroq charchashlari mumkin. Dunyoni qora yoki oq ranglarda ko'rish, murosaga kelishga moyil bo'lmaslik, kamchiliklarga nisbatan tanqidiy yondashuv. Bu yangi muhitdagi qoidalarga nisbatan norozilikni keltirib chiqarishi mumkin. Yoshlar uchun tengdoshlar guruhining fikri va munosabati juda muhim. Ular guruhga moslashish, e'tirofga sazovor bo'lishga intiladilar. Bu guruhning ijobiy yoki salbiy ta'siri ostida qolish ehtimolini oshiradi. Ota-onadan va ularning nazoratidan mustaqil bo'lishga, o'z qarorlarini o'zi qabul qilishga intilish. Harbiy hayotdagi qat'iy tartib bu intilishga zid kelishi mumkin. Yangi va kuchli hislarga intilish, ba'zan esa xavf-xatarli xatti-harakatlarga moyillik. Bu intizomiy buzilishlarga olib kelishi mumkin.

Moslashuv jarayonining bosqichlari va yoshlar ruhiyatidagi o'ziga xosliklar

Harbiy xizmatchilarning moslashuv jarayoni odatda bir necha bosqichdan iborat bo'ladi: Yangi sharoit, begona odamlar, qat'iy tartib, cheklangan erkinlik. Bu holatda yoshlarda stress, tashvish, ba'zan vahima yoki yengillik hissi paydo bo'lishi mumkin. "Madaniy shok" holatiga o'xshash vaziyat kuzatiladi. Yuqori emotsional beqarorlik tufayli yoshlar bu bosqichda ko'proq tashvishlanadilar, uyga sog'inish, norozilik yoki o'zini yolg'iz his qilish kuchayadi. Ular o'zlarining fuqarolik identitetini saqlab qolishga intiladilar.

Konflikt (krizis) bosqichi

Bu bosqichda shaxs yangi muhitning talablariga moslashishga harakat qiladi, biroq ichki qarshiliklar yuzaga keladi. Yangi qoidalarga qarshilik, ichki ziddiyatlar (shaxsiy istaklar va jamoa talablari o'rtasida), stressning kuchayishi, guruh ichida norasmiy munosabatlarning shakllanishi. Bu bosqichda intizomiy buzilishlar va deviant xulq-atvor xavfi yuqori bo'ladi. Maksimalizm va kritiklik tufayli yoshlar harbiy tartib-qoidalarining ba'zilarini "ma'nosiz" yoki "keraksiz" deb qabul qilishlari mumkin. O'z avtonomiyasiga intilish va impulsivlik ularni buyruqlarga itoat etmaslikka yoki norasmiy guruhlarning salbiy ta'siri ostiga tushishga undashi mumkin. Tengdoshlarining bahosi ular uchun juda muhim bo'lgani uchun, ular "yaxshi bola" bo'lish o'rniga, "guruh rahbari" yoki "qoidabuzar" sifatida tan olinishni afzal ko'rishlari mumkin.

Moslashuv (integratsiya) bosqichi

Bu bosqichda shaxs yangi muhitga faol moslashishni boshlaydi. Jamoa qoidalarini qabul qilish, o'z o'rnini topish, ijobiy munosabatlarni o'rnatish, vazifalarni bajarishda faollik. Stress darajasi pasayadi, o'zini xavfsiz va jamoaning bir qismi his qilish kuchayadi. Tengdoshlar guruhiga mansublik

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

ehtiyoji qondirilgani sari yoshlar o'zlarini jamoaga yanada ko'proq integratsiya qiladilar. Yangi do'stlar orttiradilar, jamoaning urf-odatlarini o'rganadilar. Liderlikka moyil yoshlar o'zlariga mas'uliyat olib, jamoada o'z o'rinlarini mustahkamlaydilar. Bu bosqichda ularning o'zlikni anglash jarayoni "harbiy xizmatchi" identiteti bilan boyiydi.

To'liq moslashuv (identifikatsiya) bosqichi

Bu bosqichda shaxs harbiy jamoa qadriyatlarini to'liq ichkilashtiradi va o'zini jamoaning ajralmas qismi deb biladi. Yuqori motivatsiya, mas'uliyatni chuqur his qilish, intizomga qat'iy rioya qilish, burchga sadoqat. Shaxs jamoaning maqsadi va qadriyatlari bilan to'liq identifikatsiya qiladi. Bu bosqichga erishgan yoshlar o'zlarida yangi xususiyatlarni (javobgarlik, qat'iyatlilik, vatanparvarlik) kashf etadilar. Ularning o'zlikni anglashlari yanada mustahkamlanadi, kelajakdagi hayot yo'llarini belgilashda harbiy tajriba muhim rol o'ynaydi. Ular harbiy jamoani o'zining ikkinchi oilasi sifatida qabul qiladi.

Yoshlarning harbiy jamoaga ijtimoiy-psixologik moslashuvini samarali tashkil etish uchun quyidagilarga e'tibor qaratish lozim: Yangi kelgan xizmatchilar bilan individual va guruhli psixologik suhbatlar, stressni boshqarish treninglari, adaptatsiya mashg'ulotlarini muntazam o'tkazish. Komandirlar va ofitserlar yoshlarga nafaqat rahbar, balki murabbiy va maslahatchi sifatida ham yondashishlari kerak. Adolatli munosabat, aniq ko'rsatmalar va shaxsiy namuna katta ahamiyatga ega. Jamoaviy ruhni ko'taruvchi tadbirlar, sport musobaqalari, madaniy kechalar o'tkazish orqali xizmatchilar o'rtasida o'zaro ishonch va do'stlikni mustahkamlash. Yoshlarga harbiy xizmatning Vatan himoyasidagi ahamiyatini, uning shonli tarixini tushuntirish, burch va sadoqat tuyg'ularini shakllantirish. Yoshlarning psixologik holatini muntazam ravishda kuzatib borish, moslashuvdagi qiyinchiliklarni erta aniqlash va o'z vaqtida tegishli chora ko'rish.

Muddatli harbiy xizmatchilar bo'lgan yoshlarning harbiy jamoaga ijtimoiy-psixologik moslashuvi murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u yoshlik davrining o'ziga xos psixologik xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq. Emotsional beqarorlik, o'zlikni anglashga intilish, tengdoshlar ta'sirining kuchi kabi omillar moslashuv jarayoniga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, harbiy tuzilmalarda yoshlarning psixologik holatini chuqur o'rganish, ularga individual yondashish, samarali psixologik qo'llab-quvvatlash va moslashuv dasturlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat harbiy xizmatchilarning shaxsiy farovonligini ta'minlaydi, balki harbiy jamoaning jipsligini, intizomini va jangovar shayligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa.

Muddatli harbiy xizmatchilar bo'lgan yoshlarning harbiy jamoaga ijtimoiy-psixologik moslashuvi ularning o'ziga xos psixologik xususiyatlari

(emotsional beqarorlik, maksimalizm, tengdoshlar ta'siriga moyillik, avtonomiyaga intilish) bilan murakkablashadi. Boshlang'ich bosqichda stress, tashvish va norozilik kuchli bo'lsa, keyingi bosqichlarda ijobiy moslashuv yuzaga keladi. Yoshlarning "o'zlik"ni izlash jarayoni harbiy identitet bilan boyiydi. Samarali moslashuv uchun psixologik qo'llab-quvvatlash, adolatli rahbarlik, jamoaviy ruhni ko'tarish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar muhim. Yoshlar ruhiyatini hisobga olgan holda tashkil etilgan moslashuv jarayoni harbiy intizom va jangovar shaylikni oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva Sh. A. Harbiy psixologiya: Yosh harbiy xizmatchilarning moslashuvi va jamoaviy munosabatlar. – Toshkent: "Iqtisod-moliya" nashriyoti, 2021. 205-b.
2. Akramov M. R. Harbiy jamoalarda ijtimoiy-psixologik moslashuv: Yoshlar ruhiyatining o'ziga xosliklari va ularni boshqarish. – "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2018. – 135-b.
3. G'oziyev E. G'. Psixologiya: Yoshlar psixologiyasi va shaxsning shakllanishi. – "Universitet" nashriyoti, 2010. – 285-b.
4. Haydarov F. I., Xalilova N. I. Harbiy xizmatchilar psixologiyasi: Yoshlarni harbiy jamoaga moslashtirishning psixologik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi nashriyoti, 2015. –155-b.
5. Karimova V. M. Ijtimoiy psixologiya: Yoshlar va jamiyat, moslashuv jarayonlari. – Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi, 2012. –235-b.
6. Qosimov M. S. Harbiy menejment va psixologiya: Harbiy jamoada yoshlarning moslashuvi va ularning samarali faoliyati. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2019. – 195-b.

